

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr 5. Desember 1979

FORORD

En tid så det smått ut med medlemsblad til jul, men så kom det inn en del stoff, så utgivelsen kan skje etter planen. Men vi er avhengig av stadig mer stoff, så til alle som har planer: sett i gang jo før jo heller. Kanskje juleferien kunne være en bra tid til å tenke på medlemsbladet?

Av innholdet denne gangen vil vi nevne innleget til Ole Torp. Han sier her tydelig fra det mange har tenkt og også antydet før. Det er nok behov for et lite hefte med rettinger. Kanskje laget burde sette i gang et mer systematisk innsamlingsarbeid av riktige data. Men foreløpig fortsetter vi å ta inn alle rettinger i bladet, og her har de fleste medlemmene muligheter for bidrag.

Ellers har vi stoff om Smedhaugen, som er et hovedpunkt for laget akkurat nå. Vi har også fått regnskapet for Varaldskogen skole, som vi vil gjengi i sin helhet. Det forteller mye om forholdene på den tida.

Mølle på Austmarka er vel også et prosjekt som venter. Her er det mange parter som kan komme inn i bildet. Det gjelder at noen tar initiativet og koordinerer kreftene.

Det mangler altså ikke arbeidsoppgaver. Vi får håpe at interessen for laget vil holde seg. Vi sender med innbetalingskort for neste år, og håper at alle vil benytte seg av det.

Finn Åberg.

NYTT FRA LAGET

Gamle veier.

Finnstigen kaltes hovedferdselsåra fra Varaldskogen og fram til bygda, før Mitandersforsvegen ble bygd. Mange minner og sagn knytter seg til denne stien, og det lever ennå folk som ofte brukte denne ferdelsåra. Men de som husker Finnstigen eldes og blir borte. Derfor fant laget det på høy tid å merke opp stien. Det ble gjort 28. oktober med Kjell Bjørndal som kjentmann. Fra Oset til Varalddammen er stien gjengrodd og vanskelig å se, men fra Varalddammen og fram til Skullerud synes den godt der den snor seg fram gjennom fint skogsterreng. Finnstigen egner seg fint som trimløype, og styret i laget vil legge fram forslag om å arrangere et familietrimlsp langs stien til sommeren.

Medlemsmøtet.

Medlemsmøtet den 7. oktober samlet ikke alt for mange. 15 medlemmer møtte. Birger Nesholen kåserte om bevaring av gamle hus og viste lysbilder. Han ga oss en del nye impulser og synsvinkler om hva som er bevaringsverdig og hvordan det bør bevares. Hus som kan virke modne for nedriving ved første øyekast, kan være godt verd å bevare, mente han. Det er naturlig at gamle hus er skjeve, og stokker som virker råtne, kan ha en hard kjerne som varer i lang tid. Det er også godt mulig å skifte ut de verst medfarne stokkene.

Nesholen mente også at det var viktig å bevare de ombygginger og utbedringer som er gjort ved et hus gjennom tidene. Dette avtegner også en historie, og viser hvordan utviklingen har foregått. En skal ikke for enhver pris索取 tilbake til opprinnelsen ved en bygning, sa Nesholen bl.a. i sitt interessante foredrag.

Museum på Austmarka?

Dette spørsmålet synes å aktualisere seg når vi får Smedhaugen ferdig restaurert. Det finnes mange bevaringsverdige gjenstander på Austmarka som forteller om livet i gamle dager. Til stor glede for laget har vi uoppfordret fått verdifulle ting og er blitt lovet flere ting til et museum. Fra Nordgarden på Varaldskogen har vi fått flere kister og kjørelærer bla.

I høst fikk vi fra Rudolf Bråten i Abborhøyden tilsendt et gedigent gammelt haglgevær, samt et "bakelsjern" og en flaske påskrevet "Lud". Vi takker hjerteligst for disse tingene.

Bygdeboka.

Boka for Austmarka er endelig tilgjengelig på markedet igjen. Historielaget har også nå fått lov til å selge boka. Dette skjer via den nye butikken To-Ra i Betania, Austmarka. Vi takker de to damene Randi Sørli og Tove Eriksen for velvillig assistanse og ønsker godt salg. Det innbundne opplaget er nå 200.

Åge Sørmoen.

Smedhaugen.

Vi må komme med en rettelse til forrige nummer. Det var Hans Kolbjørnsrud og ikke Harald Kolbjørnsrud som var med på arbeidet på Smedhaugen.

Gammeldansen på Varald Samfunnshus.

Historielaget hadde gammeldans lørdag den 3. november. Vi hadde håpet på å få noen penger i kassa, men i stedet ble det underskudd. Det var bare 66 betalte billetter, noe som delvis kan skyldes været. Vi vil takke de som var med som kjøkkenhjelp og ordensvern: Åge Sørmoen, Roger Linna, Kjell Sørmoen, Oddbjørn Evensen, Rolf Amundsen, Marit Sørmoen, Åse Nyhus og Johanne Linna.

Brannsikkert skap.

Det er blitt innkjøpt et brannsikkert skap til laget. Vi har lenge vært på utkikk etter et skap, og da vi fikk tips fra Svein Lia hos Berrefjord om at Ligningskontoret skulle selge sitt gamle skap, slo vi til med en gang. Vi fikk samlet sammen noen karer, slik at vi fikk fraktet det til Austmarka. Skapet kostet oss kr 4000,-.

Avskrift av kirkebøker.

Laget vil i framtiden satse på å få skrevet av alle kirkelige handlinger som har med Austmarka å gjøre. Dette gjelder da kirkebøker fra ca 1690 og framover. Det letter arbeidet for de som driver med slektsgransking betraktelig. Materialet som framkommer vil bli arkivert på Biblioteket.

Generelt.

Laget har hatt et meget aktivt år, med god oppslutning fra medlemmene. Det tegnet seg totaht 63 medlemmer i 1979, og det er en meget bra økning fra i fjor. Vi vil få ønske alle en god jul og godt nytt år, og håper på nytt bra samarbeid i året som kommer.

Rolf Amundsen
(formann)

SMEDSTUA

Fra en anonym tilværelse i Austmarka sentrum er nå Smedstua kommet i fokus. Historielaget har funnet bygget såvidt interessant bygningsmessig og kulturhistorisk at laget vil bevare det og restaurere det med tanke på møtelokale og "museum". Eieren Alma Bottilsrud har gitt tillatelse til dette. Spesiell interesse har den solide gråsteinspipa med innbygd bakerovn. I sommer er det lagt nytt tak på stua, og etter hvert vil en ta fatt på ytterligere reparasjoner inn- og utvendig.

Smedstua sto opprinnelig ved Grønnbekken i Bråta krets i Eidskog. Der drev odølingen Ole Åserud smie, og han var som smeder flest, både hovslager og hjulmaker.

Da vegen mellom Åbogen og Austmarka ble lagt om, ble smia liggende utafor allfarveg, og Åserud flyttet til Austmarka og bygde opp igjen stua fra Grønnbekken på Smedhaugen. Dette hendte ca. 1870 i følge Andreas Torsrud. Ole Åserud bygde selvsagt ei smie og i tillegg et "slakteri". Gunvald Brunsell forteller at Åserud laget treploger med jernbeslag som han byttet bort med utlevde hester. Han kokte hestekjøttet og foret griser med dette. Ole var litt av en kjempe med tilsvarende krefter, sies det. Kona, Smed-Lisa, serverte kaffe til vegfarende og kunder når disse rastet på Smedhaugen. Den gamle vegen over Kiærsaga gikk over Smedhaugen på austsida av Brunsellhuset, og det var sikkert stor trafikk forbi Smedstua. Den ble et samlingsted, det fortelles at en yndet sport var å kaste med hestesko på en pinne.

Ved henvendelse til Statsarkivet på Hamar fikk jeg opplyst at Ole Olsen Skullerudhaget døde den 25/11 1906 og at han var født i 1817. Kona Elise Olsdatter Skullerudhaget fra Kalneset i Grue døde 13/2 1907. Som vi ser, tok de navnet Skullerudhaget som hele Kiærsagområdet kaltes den gangen.

Etter Åserud flyttet søsknene Thea og Henrik Øverby sammen med onkelen Ole Thorsen inn i Smedstua. Henrik var mer kjent under navnet Stak-Heiki, og han ernærte seg bl.a. som kramkar rundt om i distriktet. Det fortelles også om Stak-Heiki at han gikk til Trondheim for å overvære kroninga av Kong Håkon, men han kom for seint fram. (Han døde på Hov Pleiehjem).

Etter Thea og Ole Thorsen flyttet Sofie og Ole Sæther inn. I mellomtida hadde eieren

Hans Hansen Skullerud bygd på stua i søndre enden, og dit flyttet Karen og Gustav Brunsell som bodde der til nybygget ved siden av sto ferdig. Det var i 1912.

I nordre delen overtok Anna og Thorvald Thorbjørnsen etter Ole Sæther. Disse bodde der til midten av 1960-åra, og siden har denne delen av bygget stått tomt.

Da Karen og Gustav Brunsell flyttet inn i eget hus, overtok to kvinner - Karen og Børa - søndre delen. Disse kom fra Oppistuen på "Skurru". Jeg har prøvd å få nærmere rede på hvem disse to var, men det viser seg svært vanskelig å skaffe opplysninger. Derfor håper jeg at noen av leserne kan sitte inne med stoff som eventuelt kan komme med i neste utgave av avis.

Andre som har bodd i søndre delen :
Karen og Oskar Dalbak.

Anna og Olaf Høegh 1938

Paula og Arthur Høegh 1940 - 42.

Martha og Harald Husmo 1943 - 44.

Ragnhild Vangen (Persbakken) 1944 - 45.

Deretter kom Karen Berg og sønnen Harald fra Varaldskogen. De kaltes også Karen og Harald Skulehuset for de hadde bodd i skolen på Varaldskogen. De siste 10-12 årene har også denne delen av Smedstua stått tom, for Karen døde, og Harald reiste til Flisa hvor han nå bor.

Det kan også nevnes at smia som sto på Smedhaugen og hvor bl.a. Stokker dreiv ei tid, nå står i Nord-Ampian.

Oddvar Jakobsen.

RETTINGER OG TILFØYELSER

Spellmannsteinen.

I stykket om stien østover skogen, (nr 2, side 8 og 9) står det at Spellmannsteinen lå vest for Barbakken. Knut Haugen mener at den lå like øst for Barbakken. Han har gått der mange ganger sammen med sin onkel Hans, og det er Hans som har sagt dette. Plassen rundt steinen er ganske jevn og fin, med litt grønt. Det er ikke urimelig at stedet har vært en improvisert dänseplass for ungdommen. Steinen var da naturligvis plassen der spillemannen satt.

Litt mer om Kjærsga.

I det siste nummer av vårt medlemsblad har Aafloen en interessant artikkel om Kjærsga. (nr. 4 side 8) Det var ei oppgangssag som ble nedlagt først i 1920-årene, men det ble like etter bygget ei ny sag, som ble ferdig, tror jeg, i 1924 eller 1925.

Alt det gamle som var igjen av oppgangssaga ble revet og fjernet, og så ble det satt opp ei mer tidmessig sirkelsag. Det ble kjøpt inn en svær lokomobil (som kostet 6200 sv. kr.), det ble bygd to tørkehus, transporter til frakt av plankene utover tomta, høvel m.m.m. Høvelen kom ikke i bruk, den ble visstnok sendt til Sæter.

Hele denne nye saga kom på i alt nær 18000 sv. kr. og vel 40000 n. kr., et anselig beløp etter datidens pengeverdi.

Det var mange mann i arbeide på denne saga som var i drift til 1933 (?), men så gikk det slik som med de fleste sagene på Austmarka - den er ikke mere.

(Kronetallene som er oppgitt -noe avrundet- er fra Terje Braatens regnskap for saga).

Martin Åberg.

BYGDEBOKA

I septembernummeret av Medlemsbladet påpeker Gunnar Bekken feil og uklare ting ved bygdeboka.

Dette er også blitt gjort flere ganger tidligere. Det blir hevdet at noen feil må tales i et slikt bokverk.

Men en bør vel kunne forlange at avskrift av offentlige protokoller bør være bortimot riktig, hvad langt fra er tilfelle. Navn og fødselsdato fra kirkeboka gjengitt uriktig er slurvefeil. En person er nevnt på side 451 og neste side med ulik fødselsdato, men ingen er riktig.

Jeg har tatt for meg opplysninger som er gitt om bruk, familier og enkeltpersoner i tidligere Karterudseter skolekrefts i vår egen tid, og som jeg kjenner ganske godt uten å støtte meg til opptegnelser av noen art. Dessverre er feil og uklarheter mer regel enn unntakelse. Det har for eksempel ikke gått opp for forfatter eller grendemann at bruket Vikertorpet i gamle dager hette Vestavik.

Familien Albert Olsen som bodde en tid på plassen Skjæret er blitt til Albert Johansen. Samme familie finnes igjen på side 481. Hvis grendemannen har vært lokalkjent og tatt sin oppgave alvorlig, burde virvar av denne art vært unngått.

Da de nære ting ikke er mer å lite på , hvad så med den historiske informasjon og kommentarer ?

Det bør være en oppgave for historielaget å kritisk gå gjennom bygdeboka, og rette til de største tablene.

Ole Torp.

BYGGINGEN AV VARALDSKOG SKOLEHUS

Her skal jeg gjengi alle omkostningene ved byggingen av Varaldskog skolehus. Det ble tatt i bruk den 8. oktober 1898. Lærer Ødegaard på Bråtan var regnskapsfører for Vinger Kommune og hadde med alle utbetalingene å gjøre.

Vinger Kommune fikk skjenket av A/S Lier, Varald & Bogen 25 tylfter tømmer à kr 15,- = kr 375,- og gratis tomt med lekeplass, til sammen 1488 m², verdsatt til kr 150,-.

Så over til de andre utgiftene:

M. E. Varildskog for kjøring og hugging av
2 1/2 tylft tømmer = kr 10,-
Erik Malmtorpets for d.s. av 2 1/4 tylft = kr 9,-
Arne Varildskog for skoghugning og
gjevning av tomten 4 dager à kr 2,- = kr 8,-
Martin O. Skullerudvangen for ditto
2 dager à kr 2,- og 2 dager à kr 1,50 = kr 7,-
Ole Petter Nygaardsæteren og Anders Fæmoen
for graving av kjeller og muring av grunn-
mur og rapning av den med cement = kr 300,-
Arne Varildskog for fløting kr 1,50
for oppkjøring " 3,-
for stabling av planker, bord
og sten, samt tekking av disse" 3,-
140 liter kalk " 3,50
kjøring av denne fra Kongsv. " 1,-
opptagning av leire " 2,- = kr 14,-

Arne Varildskog og Erik Varildskog
FOR KJØRING FRA Skullerud Sag av 20 1/2
tylft planker, 18 tylfter tommebord og
38 tylfter 3/4 " bord, samt ca. 1200
teglsten, samt 2 lass leire
19 dager à kr 5,- = kr 95,-
1 dag kjøring av ovner, spik, jernplater = kr 5,-
hugging og kjøring av 10 1/12 tylft
tømmer à kr 4,- = kr 40,33

<u>Andreas Skullerud</u> for kjøring av vel 300 sten fra Kongsvinger til Skullerud Sag	= kr 5,-
<u>Kongsvinger Meieri</u> for 300 stk. mursten à kr 25,- pr 1000	= kr 7,50
<u>Skullerud Dampsag</u> for 15 tylfter lang 2" à kr 7,-	= kr 105,-
5 1/2 " kort 2" à kr 4,-	= kr 22,-
18 " 1" bord à kr 2,50	= kr 45,-
38 " 3/4 " à kr 1,50	= kr 57,-
utlagt frakt for 900 mursten	= kr 31,32
Sum	kr 260,32

<u>Jan Backlund</u> og <u>Jan Ridaberg</u> for oppførelse av samt takning og spikking av stikker og teljing utvendig og inn- vendig, alle materialer på stedet	= kr 400,-
<u>G. Ødegaard</u> for 2 turer til Tomteberget, hvor Olaf Johnsen slo av kr 50,- på snekkerarbeidet. Den andre for å få mål på dører og vinduer	= kr 2,50
<u>Jan Ridaberg</u> for oppførelse av vedskåle og vannhus under et tak, av spinkelverk, tøkket med stikker, ferdig å gå inn i, unntagen malt med rødfarge	= kr 48,-
<u>Th. Olsen, Kongsvinger</u> for zink og jern	= kr 5,04
<u>Arne Rattiken</u> for frakt, tørring og frakt tilbake til huset av 18 tylfter tommebord = kr 7,20	
<u>Peder Varildbakken</u> for 4 tylfter bord à kr 1,60	= kr 6,40

<u>Olaf Johnsen Tomteberget</u> for alt snekker, maler og murerarbeide, samt å holde alt til vinduer og dører og malersaker og oppførelse av svalen	= kr 670,-
<u>Arne Ratikken</u> for skjæring av mose utv.	= kr 7,-

(Forts. i neste nr.)

Rolf Amundsen.

FRA OMGANGSSKOLENS DAGER

Oskar Eng forteller:

Barna skulle fortelle om da Faraos datter fant Moses i Nilen. De ble oxfordret til å fortelle fritt, med egne ord. En av guttene la i vei: "Det kom ei köne ne tel ælva og skulle lauge sæ". Men dette var for mye av det gode, "tenk deg godt om før du sier noe", sa læreren. Litt seinere spratt det ei glo fra peisen (den satt i stua) i buksbaken på læreren. Der lå den en stund og brente stort hull uten at han merket noe. Men gutten hadde sett det, og han ventet en god stund før han sa: "De er fir i bokseræva på lærern". "Det skulle du ha sagt før", sa læreren. "Ja, men lærern sa je skulle tenke mæ goedt om før je sa nå", svarte gutten.

(Skolen var i Nordsætra, læreren het Aarnes, og gutten var far til Oskar).

FÅ

Utgiver: Austmarka Historielag.

Redaksjon: Finn Åberg
Inkognito terr. 7 B
Oslo 2
Tlf. 02/44 54 52

Ekspedisjon: Rolf Amundsen
Blåklokkevegen 16
2200 Kongsvinger

Trykt i 100 eksemplarer.